

Székely nemesi karrierlehetőségek

II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején

A 17. század végére nemcsak Erdély közjogi helyzete, de a székely társadalom egésze is jelentős változáson ment át. Most nem a meglehetősen közismert székely autonómia elvesztése, székely jobbágyosodás megerősödése, ezzel a korábbi székely szabadság elvesztése toposzokra gondolok elsősorban, ezt ugyanis már sokan sok helyen megírták. Emellett azt is tudjuk, hogy a székelység szabad paraszti jellege valójában még a 19. században is kimutatható volt, tehát az előbb említett és történeti toposzként kezelt változásokkal szemben az is világos, hogy a székelység sosem tagozódott be tökéletesen az úgynevezett feudális társadalomba, hanem mindig megőrizte sajátos jellemzőit. Ennek ellenére végbement számos átalakulás, az egyik legszembetűnőbb ezek közül a székelységnek mint katonai társadalomnak a leértékelődése, harcértékének rohamos elvesztése. Ez annál is tragikusabb volt, ugyanis a székely nemesség karrierstratégiái között az első helyen szerepelt a katonai sikerek útján történő felemelkedés. A 16. század második fele egyértelműen arról tanúskodik, hogy a katonai akciók, hadjáratok hatalmas lökést adhattak új elemeknek a nemesség, a székely elit soraiba való emelkedésre, illetőleg az elit soraiban történő megerősödéssel. A 17. század folyamán a székely haderőnek a fejedelmek általi használatában változás állt be. Bocskai István, bár fejedelemként nagyon fontosnak tartotta a székelységet és minden eszközzel a hadba való visszaállításukra törekedett, serege gerincének a hajdú csapatokat tekintette, csakúgy, mint később Báthory Gábor, vagy Bethlen Gábor. A székely társadalom különböző elemei minden katonai eseményt, katonai vállalkozást felhasználtak a karrierjük építésére. Ez még akkor is így volt, ha egyébként a hadjáratot vezető fejedelemmel – uralkodóval szemben ellenérzéseik voltak, esetleg föl is lázadtak ellene. Jól mutatja ezt a János Zsigmonddal szemben

tanúsított magatartásuk, amikor az 1562-es felkelést követően alig pár évvel már tömegesen vettek részt II. János Habsburg-ellenes vállalkozásaiban.

Ugyanezt láthatjuk még szintén a 16. század második felében, Báthory István lengyel királysága idején. Bár a székelyek Báthory István uralmának kezdetén többnyire az ellene fellépő Bekes Gáspárt támogatták, a lengyel királynak sokszor voltak segítségére a hadjárataiban, amiért jelentős adományokban részesültek, ami szerepet játszott karrierépítésükben. A 17. század elején a karrierstratégiák között némileg visszaszorulóban volt a katonáskodás révén történő előmenetel, illetve átalakulóban volt. Míg ugyanis a 16. század során a székelyek mint a székelyföldi haderő része szereztek hadi érdemeket, addig később, mivel Bocskai és Bethlen a hangsúlyt a hadjáratra helyezte, a székelyek gyakran vállaltak inkább végvári szolgálatokat a Székelyföldön kívül, esetleg földbirtokosok vezette seregekben harcoltak. Érdekes, hadsereg-szerkezeti változtatás volt, hogy a két Rákóczi György újra fontos szerepet szánt a székely haderőnek. Ezért cserébe jelentős adományokat is adtak, főleg II. Rákóczi György, aki egymaga több adományt adott székely katonáinak, mint az összes többi erdélyi fejedelem.

A fejedelemség végnapjai újra előtérbe helyezték a katonai erények fontosságát, amit jól mutat Béldi Pál hatalmas karrierje.

1691-ben a lipóti Diploma alapjaiban változtatta meg a székely társadalom helyzetét, a karrierlehetőségek tekintetében is. Az autonómia kérdéseiben nem volt jelentős a változás a fejedelemség-kori gyakorlathoz képest. A 14. cikkely szerint a királybíró és kapitánya választása látszólag a székely székek kezében maradtak, ám valójában a szék jelölhetett és a jóváhagyás már minden esetben a helytartó tanács kezében volt, ez azonban ugyanúgy volt a 17. század folyamán. A különbség csupán az, hogy míg a fejedelmek idején a fejedelmi udvarhoz fűződő kapcsolat volt gyümölcsöző, most a Guberniummal kellett „jóban lenni”.

A korábbi, vezető réteggé vált és legjelentősebb vagyont nyerő székely nemesek csoportja is átrendeződött némileg, a Habsburg-udvarbeli forgolódás ugyanis újabb családokat emelt fel. Ehhez felhasználták a katolikusságukat is, ami végre lehetőséget adott a karrierépítésre Erdélyben is. Így lehetséges, hogy három olyan család tagjai emelkedtek fel a többiek fölé, akik a 17. század folyamán nem voltak a legelsők között, még akkor sem, ha családjaik a legősibb primori családok közül valók. Ezek Apor István, Mikes Mihály, valamint Kálnoki Sámuel voltak. Közülük altorjai Apor István emelkedett a legmagasabbra, ő a katolikusok világi vezére volt, Csíkszék főkapitánya és főkirálybírája, királyi kincstartó. A leghamarabb ő szerzett grófi címet. Mikes Mihály szintén a Diplomának köszönhetette karrierjét, ugyanis 1691-től Háromszék főkapitánya volt, ítélőmester, kormányshéki tanácsos, 1700-tól pedig Belső-Szolnok vármegye főispánja is. Kálnoki Sámuel Háromszék főkirálybírája volt, emellett kancellár. Látjuk tehát, hogy néhányan, megragadva az új idők adta lehetőségeket, roppant hamar alkalmazkodni tudtak, és megkezdtek családjaik karrierjének az építését. A döntő többség azonban – beleértve a primori, vagy most már inkább nemesi réteget is – még mindig nehezen fogadta el a székelység korábbi autonómiájának megszüntetését, és még mindig erőteljes volt a közgondolkodásban a közösség és a szabadság eszménye. Jól példázza ezt például az 1694-es tatár betörés Felcsíkban.

Az eset előzménye az volt, hogy a csíkiak minden módon igyekeztek megszabadulni a rájuk küldött Habsburg katonaságtól, amely egyfelől a közrendet volt hivatva biztosítani, másfelől a hágók őrzése is a feladatai közé tartozott. A szék főkapitánya, Apor István ekkor már meglehetősen ritkán tartózkodott a székeken, helyette az ügyeket alkapitánya, a szintén primori családból származó Sándor János intézte. Az alkapitány egész Csíkszék kérését tolmácsolta, amikor arra kérte Aport, eszközölje ki, hogy ne szállítsanak rájuk német katonaságot, minthogy a hágók őrzését ők maguk is képesek ellátni. A tatárok, akik híret vették annak, hogy Csíkot nem őrzi császári haderő, 1694.

február 13-án és 15-én is betörték Felcsíkba.¹ A támadások során kb. 12.000 embert hurcoltak fogságba, akiket később jelentős váltságdíj fejében engedtek szabadon.² Az elfogottak között volt többek között az említett Sándor János alkapitány és egész családja is. Azt, hogy a Sándor-család birtokainak a száma nem lehetett kevés, abból a perfolyamból tudjuk, amelyet Apor Istvánval folytatott a család. Apor István ugyanis vállalta a tatár fogságból való kiváltásukat a birtokaik egy részének a lefoglalása fejében.³ A két család később hosszan pereskedett e birtokaik miatt.⁴ Apor István a rang mellé tehát igyekezett megszerezni primor-társai birtokainak egy részét is.

Apor tipikus leváló eleme volt a székely társadalomnak, aki immár nem tekintette magára nézve kötelezőnek a korábbi közösségi konszenzust, hanem – úgy tűnik – folyton felrúgta azt. Ezt mutatja egy pár évvel későbbi eset, ami már nagyon közel esik a Rákóczi-szabadságharchoz. Ezekben az esztendőkből Apor István a korábbi székely szokásjogot megsértve, egyszerre töltötte be a szék főkapitányi és főkirálybírói tisztét is. Miután 1699-ben, a székelység nagy részének állandó panaszai miatt végül a főkirálybírágról lemondott, akkor, szintén a szokásjogot felborítva, maga kívánta megszabni, hogy ki kövesse őt ebben a tisztségben, és maga helyett Henter Benedeket jelölte. A szék azonban régi szokását követve választott, mégpedig Lázár Ferencet. Apor István erre rendkívül indulatos levélben üzent a szék tisztjeinek, Sándor Jánosnak, Tamás deáknak, Csató Jánosnak és a többieknek, hogy amennyiben nem Henter Benedek lesz Csík főkirálybírája, akkor kidobhatja őket tisztségükből. A fenyegetések hatására végül meg is választották Henter Benedeket, Lázár Ferenc pedig, mintegy kárpótlásul, 1702. márc. 9-én I. Lipót gróffá tette, valamint egy új tisztséget kreált a számára; ő lett Csík, Gyergyó és Kászonszék inspektora.

---

¹ Endes M. 164.

² Benkő József: *Transilvania specialis*. I. 343-347.

³ Sándor-család levéltára, I. 158-160.

⁴ A per iratai szerint Apor István olyan birtokokat is elfoglalt az általa adott kölcsönösség fejében, ami nem szerepelt a megegyezésben, ez, nevezetesen a Sándorok lázárfalvi birtoka képezte közöttük a vita tárgyát, amit Sándor Jánosné tanúk előtt visszafoglalt. Uo. 184.

Mindezek figyelembe vételével azt mondhatjuk, hogy II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának kiterjedése Erdélyre azzal kecsegtetett, hogy ezen felül mód lesz megtorolni a székely közösség kiváltságain esett sérelmeket. Ezért nem csodálkozhatunk azon, amit Cserei Mihály írt az egyébként általa sem túlzottan kedvelt Apor István birtokainak a sorsáról a szabadságharc alatt. Cserei szerint ugyanis „Apor Istvánnak Csíkban minden jószágát és javait elprédálták.”⁵ Ez pedig nem csak illetve itt elsősorban nem kuruc módi volt. Sokkal inkább azt a régi székely szokást elevenítették ekkor fel, amely szerint aki megpróbált valamilyen módon kiszakadni a közösség jogainak és kötelességeinek a szorításából, azt a közösség, ha csak tehette, megbüntette. Úgymond „megdúlták” a házát, azaz mintegy intő példaként lerombolták a birtokán álló épületeket.

A közösségi eszme legfőbb hordozói a székelység között legnagyobb számban jelen levő lófők voltak. A 16-17. század folyamán is ők voltak a vezetői és ők adták a legnagyobb tömegét a különböző felkeléseknek, jóllehet az 1562-es segesvári végzések őket a nemesek kategóriájába sorolták. Ugyanakkor azonban a helyzetük meglehetősen bizonytalan volt, hiszen bármikor elindulhattak a gyalogok közé süllyedés útján. Mivel pedig ők viselték a katonáskodás terheit is, nagyon gyakran találjuk az összeírásokban a megjegyzést a nevük mellett: „szolga mostan”. Már a 17. század folyamán is ők védték leginkább a közösséget, akár erőszakkal is. A székelyföldi peres iratok között feltűnően sok, az erdélyi és országos átlagot is meghaladóan sok az erőszakosságról, testi sértésről szóló per. Ezeknek a legfőbb szereplői a lófők voltak. Ugyanezt találjuk a Rákóczi-szabadságharc idején, például amikor 1711. január 7-én Sándor Mihály és nemes delnei Csató János felcsíki hites assessorok

---

⁵ Cserei Mihály Históriája. 280.

a Moldvába menekültek erőszakoskodásáról tartottak tanúvallatást Csík-Szépvízen.⁶

Amikor 1704. augusztus 27-én Gyergyóban összeírták a szabadságharc katonáit, a 49 felsorolt névből 36 tartozott a lófők, lóval katonáskodók közé. 1704 márciusában, amikor Thoroczkai István tudósítást kért a csíkszékiektől, és fegyveres segítséget ígért nekik, a levelének a címzettjei szintén a lófők voltak, szentmártoni Hozo Ferenc, Potyó Gergely, Bocskor István csekefalvi Gothár János, Gothár Péter, valamint szentsimoni Veress István, Veress Mihály és Veress János.⁷ Egy nem sokkal később keletkezett, szintén Thoroczkai Istvántól származó és ugyancsak az előbb említetteknek küldött levélben a levél írója Henter Mihály uram felől érdeklődik.⁸ Nem csupán Háromszék alkapitányának esetében, de Lázár Ferencsel kapcsolatban is tudjuk, hogy a szék közössége szabályosan rákényszerítette arra, hogy Rákóczi kurucainak az oldalára álljon. Az 1703-ban a bonchidai ütközetnél még elmenekülő Henter Mihályt 1704 tavaszán már Thoroczkai István keresi levelei és a lófők útján.⁹

A források adatai szerint a szabadságharc legfőbb terhének elsősorban a szabad állapotú székelyek, közülük is főként a lófők viselték. A lófőségből a katonai alapokon szerveződött társadalomban a 17. század során jó eséllyel léphetett feljebb valaki, ám ez volt az a réteg is, ahonnan lecsúszni is lehetett. Rákóczi Ferencsel a Rákóczi név és a fejedelemség felélesztése természetes módon idézte fel a székely szabadságot, illetve villantotta fel a visszaszerzésének az esélyeit. A Székelyföldön állomásozó császári seregek is leginkább az ő birtokaikat veszélyeztették. A jobban felszerelt katonaság jelenléte pedig előrevetítette a leendő erdélyi reformját is, amikor megkerülhetetlenül válhat a székely könnyűlovasság. A tatárok betörésekor mutatott készületlenségük, valamint a székelyek Holdvilág melletti veresége valóban azt

---

⁶ Székely Oklevéltár VII. 195.

⁷ Uo. 172.

⁸ Uo. 180.

⁹ Uo. 101.

is mutatta, hogy a székelység hadereje fölött némileg eljárt az idő. Ez éppen elég indítékkal szolgált ahhoz, hogy a lófők bekapcsolódjanak a szabadságharc küzdelmeibe. A kortárs vargyasi Dániel István is úgy látta, hogy Háromszék és Csík népét a kurucok, „a Magyar nemzet ősi szabadsága visszaállítása színe alatt megnyervén és Rákóczi részére csábítván” állították maguk mellé.¹⁰ Ugyanezt fogalmazta meg a székelyek 1704. március 14-én keletkezett „barcasági kiáltványa”: „Intünk és kérünk, sőt kényszerítünk is e hazából való akármilyen nemzetből álló igaz haza fiait... közönségesen velünk együtt fegyvert fogni”.¹¹

A lófők aránya a 17. század folyamán az egész Székelyföldön 20 % körül mozgott, és annak ellenére is, hogy éppen közülük haltak meg a legtöbben a harcokban, nagyjából ugyanezt az arányt mutatták a 18. század első harmadában is. Az összeírásokban azonban már nem csak ilyen néven szerepeltek 1-2 lóval, hanem egy új kategória is megjelent, a lovas puskásoké, ám még 1729-ben is ismert és használt volt a lófő megnevezés.

A jobbágyok és a zsellérek rétege az előbbieknél is problémásabb és nehezebben körülhatárolható. A jobbágyok között ugyanis sok kategóriát felsorolnak az összeírások. A klasszikus jobbágyhoz legjobban az úgynevezett ősjobbágy életformája, terhei és helyzete hasonlítható, azonban nem ők képezték a jobbágyok többségét. A legnagyobb számú az ú. n. fejekötött kategória volt, ám egyszersmind ez volt a legmobilabb is, ugyanis ide tartoztak egyrészt azok, akiket az ambiciózus szomszéd nemes vagy lófő erőszakkal tett a maga jobbágyává, másrészt azok is, akiket valamiféle büntetés alóli kiváltásként tesznek jobbággyá, valamint azok is, akik csupán alkalmyszerűen, egy-egy hadjárat terhei ellen menekültek a szolgálatba. A fejekötöttek jelentős része ezek miatt nem is tekintette magát valódi jobbágyinak, és igyekeztek mindent megtenni a helyzet állandósulása ellen. A csoport tehát folyton veszített a létszámából, ám újakkal is bővült. A 18. század kezdetén például sokan

---

¹⁰ Imreh István – Pataki József: Kászonszéki krónika 1650-1750, 39.

¹¹ Uo. 40.

szolgáltak Apor István jobbágyaként olyanok, akiknek családtagjait Apor István váltotta ki a tatár fogságból. Közülük a legtöbbben bizonyosan nem akartak megmaradni ebben az állapotban, és a szabadságharchoz való csatlakozás utat nyitott a felszabadulásukhoz. Elsősorban ők fogadták örömmel Forgách Simon 1705. augusztus 24-én megjelent pátensét, amelyben a hadseregében szolgáló jobbágyok családjait felmentette a jobbágyi szolgáltatások alól.¹² Ezek száma azonban a székely társadalom egészén belül nem volt túl jelentős. Ilyen tartalmú pátenszt adott ki 1707. június 3-án Ónodon maga a fejedelem is. Csík- Gyergyó- és Kászsorszék 1707 őszén hozott végzéseiben, amelyeket a haza védelmére hoztak, ugyanakkor az szerepelt, hogy „némely atyámfiak szegődött szolgálói még most azzal fenyegetőznek, hogy ha más országra kelletik menni, el nem mennek. Végeztük azért, hogy akár itt a székben, akár idegen országba legyen a szolgatartó ember, a szolga tartozzék maga kötelessége szerint gazdája mellett híven szolgálni.” Mivel a fejekötött jobbágyok között mindig nagy számban voltak olyanok, akik éppen a had elől kötötték el magukat, természetes, hogy eszük ágában sem volt a haditerheket is vállalni. Jól látható ez már 1703-ban, amikor sorra panaszkodtak a katonai parancsnokok a magukat a katonai szolgálat alól kihúzókra. Amikor Rabutin Pekry Lőrinc udvarhelyszéki főkapitányt Balázsfalva mellé, Mikes Mihályt Háromszékre, Thoroczkai Istvánt a Szamos mellé, Sándor Jánost pedig Csíkba rendelte, azt tapasztalták, hogy aki csak tehetett, kihúzta magát a táborba szállás alól. A tehetősebbek vagy megváltották magukat, vagy maguk helyett „hópénzért” másokat állítottak, vagy némelyek lovukat is eladták, hogy „azzal a szolgálattal magukat liberálhassák”. Ebben a jelenségben nem csupán a császári hadakban való szolgálattal szembeni ellenérzés, hanem ez a régi szokás is szerepet játszott. A jobbágyság számaránya mindvégig, 1614 és 1721 között a zselléreket is beleszámítva 26-27%-os volt. A kategóriával kapcsolatos bizonytalanságot is mutatja, hogy még 1713-ban és 1715-ben is voltak olyan lófők, akiket bár a lófők között írtak össze, de nevük

---

¹² Székely oklevéltár VII. 128.

mögött ott szerepelt a megjegyzés, miszerint szolgáltak. Így volt ez Péter Mihály lányával, aki primipiaként szolgált 1713-ban, vagy a primipius Máté Sámuellel 1715-ben, aki „szolgaságra obligálá magát”. Tehát noha 1705-ben Forgách Simon azt írta, hogy a jobbágyok „II. Rákóczi Ferenc mellett jelesen fogtak fegyvert, és azoltátul fogva táborozván magukat dicsíretesen viselték” mégis a szabad állapotúakhoz képest kisebb mértékben vettek részt a hadakozásban. Amikor 1709. április 27-én a főkormánysház parancsára összeírták azokat az udvarhelyszéki jobbágyokat, akik „ezekben a revolutiókban elmentenek kurucságra és most is oda vadnak”, kiderült, hogy falvanként átlagosan maximum ketten voltak jelen.

Azt a tényt, hogy a székelység egészét a Rákóczi szabadságharc újra mozgósította a kollektív szabadság visszaszerzése vagy megőrzése érdekében, mutatja az is, hogy nem csak a társadalom különböző rétegei reagáltak különböző lelkesedéssel, de eltérő számban és arányban vettek részt a harcokban az egyes székek is. Az az Aranyosszék, amely területileg sem kötődött szervesen a székelységhez, és a 16-17. század nagy küzdelmeiből is nagyrészt kimaradt, most sem képviselt jelentős erőt a harcokban. A külvilághoz a leginkább hasonlítani kezdő Marossszék és Háromszék szintén kevésbé voltak jelen a harcokban, mint az az Udvarhelyszék és Csíkszék, amelyek a leginkább megőrizték a közösségi hagyományukat, és amelyek még 1709 után, a főkormánysház működésének a visszaállítása után is szervezkedtek, ahogyan azt Cserei Mihálytól megtudjuk. A szabadságharc végeztével 1711-ben, a szatmári béke után megszűnt a székelyek általános hadkötelezettsége, ezáltal minden jogi alapja is közösségi kiváltságaiknak. Bár van olyan történeti vélemény, mely szerint egyfajta büntetés volt mindez a szabadságharc alatti aktív részvételért, ám valójában ez a rendezés is része volt annak a folyamatnak, amely a székely társadalom számos ponton meglehetősen anakronisztikus viszonyait volt hivatva betagozni a Habsburg Birodalomba, és amely már a Diplomával kezdetét vette. Ez ellen való tiltakozás, egyfajta utolsó próbálkozás volt a székelység

bekapcsolódása a Rákóczi-szabadságharcba. Minthogy a székely társadalom egésze részt vett valamilyen formában a küzdelmekben, a vezetők közül némelyek elmenekültek, mások pedig a harcok ideje alatt haltak meg. A székek korábban legfontosabb tisztsége a főkapitányé volt, megelőzve a főkirálybírókat is. Tekintélye pedig még ennél is nagyobb volt, mert végső soron ő dönthetett a hadból való felmentésekről, és minden egyéb katonai eseményről. A tisztség már a Diploma kiadásától kezdődően veszített korábbi rangjából és szerepéből a székely társadalmon belül, ugyanis nem kizárólag székely főemberekkel töltötték be.¹³ Nem volt székely Aranyosszék főkapitánya, Thoroczkai István, sem Pekry Lőrinc, udvarhelyszéki főkapitány. Székely volt viszont Apor István csíki főkapitány, valamint Mikes Mihály háromszéki főkapitány, igaz, hogy őket tekintették a Habsburg-házhoz leghűségesebb székely főuraknak. A katonák állomásoztatása a Székelyföldön már szintén egyértelműen mutatta a közelgő változást. Már a szabadságharc előtt megjelent az adóztatás, ami, bármilyen kuszának és összevisszának tűnik is, mégis rendkívül tudatos és koncepciózus volt már a szabadságharc idején is, amikor éppen a főkormánysház tudta kiterjeszteni a hatalmát a Székelyföldre. Ugyanezt mutatja az is, hogy, bár hivatalosan nem számolták fel a főkapitányi tisztségeket, mégis, azzal, hogy nem választottak újakat 1711 után, ez a tisztség magától eltűnt. A legutolsó főkapitány Kálnoki Ádám volt, akit már 1708-ban neveztek ki csíki főkapitánynak, de a hivatalát csak később foglalhatta el, és akkor sem tudott már olyan hatalmat gyakorolni, mint a korábbi főkapitányok. 1713-ig helyette minden intézkedési jog a főkirálybíró, Bornemissza János kezében volt, és csak miután őt kinevezték az erdélyi kancellária élére, akkor jutott Kálnoki némi szerephez.

Az 1711-es szabályozás, bármennyire is szomorú mérföldköve a székely történelemnek, mégis egy logikus átalakulás része volt. Személyes karrierek

---

¹³ Ez már korábban is előfordult, különösképpen az 1562-es segesvári végzéseket követő majd' fél évszázad folyamán. A 17. század során azonban ezzel ellentétesen, inkább újra az vált gyakorlattá, hogy a fejedelmek igyekeztek ismét székely főkapitányokat és egyéb főtiszteket állítani a székek élére.

nem törtek derékba ezzel együtt, legalábbis a szabadságharc előtt megindult nemesi karrierек esetében nincsen erről szó.

A székely és erdélyi nemesség szabadságharcban való szerepvállalásának egyébként is volt némi sajátos íze, amennyiben Rákóczi parancsnokai valójában nem bíztak bennük, és ezért jelentősebb önálló feladatokat sem adtak nekik. Ennek ellenére a székely nemesség jelentős része, az Apor családon kívül szinte az egésze részt vett a szabadságharc küzdelmeiben, még Apor Péterről is tudjuk, hogy találkozott a fejedelemmel. Annak ellenére is, hogy úgy tűnt, hogy sokak csillaga a Diploma által fémjelzett új rendszerben, a guberniumi keretek között is emelkedni kezdett, a fejedelem mellett találjuk Mikes Mihályt, a Lázár családból Ferencet és Jánost, a Henter család több tagját, Kálnoki Sámuel fiát, Kálnoki Pétert, a vargyasi Dániel családnak pedig szinte valamennyi tagját valamint Petky Dávidot és Mikó Jánost is.¹⁴

Többen, mint például Mikes vagy Lázár Ferenc, kitüntetett feladatokat láttak el, többek között Lázár Ferenc vitte Rákóczi fejedelmi diplomáját Szeged alá.

A Rákóczi-szabadságharcban tanúsított székely részvétel sajátos záróakkordja volt a 16-17. században folytatott, az egykor volt kollektív szabadságjogok és ezzel közösségi önértelmezés megtartására vagy inkább visszaszerzésére irányuló kísérleteknek. Mivel azonban a székely társadalomból a leváló elemek elkülönülése és önértelmezése már jóval egyértelműbben megtörtént, mint másfél századdal korábban, az 1562-es segesvári rendezési kísérlet idején, a székelység fellépése sem volt olyan erőteljes és egyértelmű, mint 1562 után volt tapasztalható. A székely nemesség egy jelentős csoportja találta meg identitását az országos nemesség körében, a városok közül

---

¹⁴ A székely nemesség pártállásáról bizonyos esetekben nehéz képet kapnunk, 1708 előtt például azt írja Cserei Mihály, hogy azért lázított ellene, mert Csereit a németek nevezték ki főtisztnek. Egy 1711-ben készült listában ugyanakkor azok között szerepel, akik a császár hűségén maradtak. Könnyen lehet azonban, hogy némelyek, karrierjük érdekében elérték, hogy a nevük ezek között a nevek között szerepeljen.

némelyek, például Marosvásárhely is egyértelműen kifelé tartott a székely kollektivitásból.

Abból a tényből, hogy a szabadságharc ideje alatt a székely elit tagjai közül voltaképpen csak Apor István „tartott ki” a császáriak iránti hűség mellett, két következtetést is levonhatunk. Egyfelől azt, hogy 1704 és 1706 között az erdélyi nemesség jelentős része komolyan hitt abban, hogy II. Rákóczi Ferenc harca végül is sikerrel jár, és a Habsburg-katonaságot kiűzi Erdélyből. Ez azt is mutatja ugyanakkor, hogy még mindig szerepelt a székely nemesség karrierstratégiái között a katonai sikerek kihasználása. Másfelől viszont az is látható, hogy a székely nemesség még ekkor sem mérte fel és értékelte a helyén a Habsburg-udvarhoz fűződő minél szorosabb kapcsolat karrierformáló szerepét.

Apor István hatalmas ívű rangemelkedésének az ellentmondásos voltát jól mutatja az unokaöccse személye, amit híres Metamorphosisában elég alaposan körülír. Ez egyszerre jelentette a 17. századi régi erdélyi értékekhez való ragaszkodást és a „náj módi”-val szembeni ellenállást, ugyanakkor ezzel együtt is Habsburg-hűséget és következetes katolicizmust.

A szabadságharcot követő széki főtisztek újraválasztásakor Cserei Mihály világosan érzékelhette, hogy a személyes kapcsolatok már nem voltak elegendők az igazi karrierhez. Cserei ugyanis Apor István titkáráként és feltétlen híveként kívül maradt a harcokon, és jó kapcsolatokat is ápolt a Guberniummal, ám protestáns volta mégis megakadályozta Csíkszék főtisztjévé választását. A katonai szerepvállalás révén történő érvényesülésnek talán utolsó nagyobb lehetősége volt a II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában való részvétel. A székely nemesség azonban meglehetősen terhesnek érezte mindezt, és túlzottan nagynak találta az áldozatot.

A lelkesedés tehát koránt sem volt olyan egyöntetű, mint korábban, ami egyértelműen mutatja, hogy a székely társadalomnak legalábbis a nemesi tagjai új utakon igyekeztek felépíteni a karrierjüket, a jogi tanulmányok, a katolikus

vallás és a Bécshez való kötődés révén. A katonáskodáshoz a 18. századra már inkább a szegényebb rétegek ragaszkodtak.